

شهرگرایی نوظهور

برنامهریزی و

طراحی شهری

در دوران تحولات ساختاری

تیگران هاس - کریستر آلسن

ترجمه: سید عبدالهادی دانشپور - رضا بصیری مؤدهی

شهرگرایی نوظهور

برنامهریزی و طراحی شهری
در دوران تحولات ساختاری

تیگران هاس - کریستر آلسن

ترجمه: سید عبدالهادی دانشپور - رضا بصیری مزدهی

انتشارات تخصصی هنر،
معماری و شهرسازی

کتابخانه کسری

شهرگرایی نوظهور: برنامه‌ریزی و طراحی شهری در دوران تحولات ساختاری / ویراستاران تیگران هاس، کریستر السن؛ ترجمه سید عبدالهادی دانشپور، رضا بصیری مؤدهی. مشهد: کتابکده کسری، ۱۳۹۹.

ص ۳۲۰.

۹۷۸-۶۲۲-۶۹۶۳-۱۳-۸

شابک:

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی:

Emergent urbanism:

urban planning & design in times of structural and systemic change, 2014.

عنوان دیگر: برنامه‌ریزی و طراحی شهری در دوران تحولات ساختاری.

City planning

موضوع: شهرسازی

Urban policy

موضوع: سیاست شهری

Urbanization

موضوع: شهرنشینی

Haas, Tigran

شناسه افزوده: هاس، تیگران، ویراستار

Olsson, Krister

شناسه افزوده: اولسون، کریستر، ویراستار

شناسه افزوده: دانشپور، سید عبدالهادی، ۱۳۳۳ -، مترجم

شناسه افزوده: بصیری مؤدهی، رضا، ۱۳۵۹ -، مترجم

HT۱۶۶

رده بندی کنگره:

۳۰۷/۱۲۱۶

رده بندی دیویی:

۶۱۹۹۷۱۹

شماره کتابشناسی ملی:

کتابکده تخصصی هنر، معماری و شهرسازی کسری

شهرگرایی نوظهور

برنامه‌ریزی و طراحی شهری در دوران تحولات ساختاری

تیگران هاس-کریستر السن

ترجمه سید عبدالهادی دانشپور - رضا بصیری مؤدهی

صفحه‌آرایی: منا گندمکار

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۶۳-۱۳-۸

انتشارات: کتابکده کسری

نشانی: مشهد، فلسطین ۱۴ پلاک ۱۰ تلفن: ۳۷۶۷۰۰۱۹ ۰۵۱

وبسایت و فروشگاه اینترنتی: www.kasrapublishing.ir

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای انتشارات کتابکده کسری محفوظ است. هرگونه تصویربرداری و تکثیر اعم از نسخه کاغذی و دیجیتال و... از تمام یا بخشی از کتاب ممنوع و موجب پیگرد قانونی است.

مقدمه مترجمان

سید عبدالهادی دانشپور^۱
رضا بصیری مزدهی^۲

تحولات و دگرگونی‌های ساختاری و پارادایماتیک در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریتی و حقوقی، و مابه‌ازای آنها در کالبد و فضای شهرها در اقصی نقاط جهان، در دهه‌های اخیر نمود چشمگیری داشته است. به همین اعتبار، مفاهیم نسبتاً نوپدیدي همچون جهانی شدن، چندفرهنگ‌گرایی، دانش پایه‌گی، پایداری، تاب‌آوری، نوآوری و خلاقیت، بازآفرینی، هوشمندسازی، برندسازی، تغییرات اقلیمی، زیست‌پذیری، اسکان غیررسمی، سرمایه اجتماعی، عدالت فضایی، و مفاهیمی از این دست، بدل به واژگان پُرنفوذ و رایج در ادبیات مطالعات شهری شده‌اند. مجموعه این دگرگونی‌های نوظهور چه در سطح نظری و چه در مقام عمل، بسته به زمینه و بستر محلی، موجب آثار مثبت و یا منفی بسیاری بوده و خواهد بود. تقویت ارتباطات محلی در یک جا، و تنزل و استحاله حسی مکان در جایی دیگر، انفکاک و چندپارگی فضای شهری در جایی، و رونق و شکوفایی اقتصادی مکان در جایی دیگر، اعیان‌سازی در یک جا، و ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی در جایی دیگر، تنها بخش کوچکی از مصادیق تحولات ساختاری در شهرهای امروزی است.

کتاب حاضر بر روندهای نوظهوری تمرکز دارد که گفتمان‌های جاری در مطالعات شهری را تحت تأثیر قرار داده و می‌دهند. فصول مختلف کتاب، استحاله شهری رخ داده

۱- دانشیار گروه شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران
۲- پژوهشگر شهری؛ دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

در شهرهای امروزی را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده و به ایجاد چارچوبی مفهومی برای فهم دگرگونی‌ها و تحولات شهری نوپدید کمک می‌کنند. بخش اول، بستر شهری جدید را با تمرکز بر مباحثی همچون آینده فضا و فرم شهری، محیط طبیعی، مقیاس زمان در شهر، ابتکار و نوآوری شهری، اسکان غیررسمی، و بازنمایی شهر به مدد رسانه‌های تصویری مورد مذاقه قرار می‌دهد. در بخش دوم، فرایندهای شهری تحول‌زاد مد نظر هستند و در لوای مفاهیمی همچون سرمایه اجتماعی، فرهنگ شهری، تفکر و کنش بین‌رشته‌ای، سوژه‌های مکان، شهرگرایی خوب، و پایداری اجتماعی، بررسی این فرایندها در معرض دید و قضاوت مخاطبین قرار می‌گیرند. بخش پایانی کتاب نیز به «محصولات شهری» می‌پردازد. ضرورت حفظ و نگهداشت این سیاره خاکی از گذر شیوه‌های جدید از شهرگرایی، قابلیت‌های شهری در مقام گفتار و کردار شهر، کدها/ضوابط و دستورالعمل‌های مرتبط با فرم شهری، شهر فناوری‌پایین به بالا و نگاهی تلفیقی به دو مفهوم شهرگرایی منظرین و نوشهرگرایی از اهم مطالب مندرج در بخش پایانی کتاب هستند.^۱

آنچه مسلم است آنکه تحولات صورت‌گرفته طی دهه‌های اخیر چه در حوزه نظر و چه در حیطه عمل، شهر معاصر را با نقش‌های متفاوت و بعضاً متعارضی روبرو ساخته که از یک سو با مطالبات پُرفشار حاصل از نقش‌آفرینی در نظام ملی و فراملی مواجه است و از سویی دیگر، توقعات و انتظارات منتج از نقش محلی را پیش رو دارد. کثرت و ارتباطات متنوع ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان ذیل این نقش‌های دوگانه و عاملیت‌های مختلف منبعث از آنها، منازعه و کشمکش بر سر انتفاع از شهر را به اوج رسانده است. تجربه زیسته همه ما در شهر معاصر - به رغم تمام اختلاف‌های برآمده از موقعیت‌های جغرافیای مختلف و بسترهای اجتماعی و فرهنگی متنوع، و وضعیت‌های سیاسی و اقتصادی متفاوت - حاکی از نفوذ و رخنه جریان‌هایی دارد که شهر را نه برای انسان، بلکه برای ارضای امیال و منویات صاحبان زر و زور و به معنای دقیق‌تر «دشمنان شهر» ساخته و پرداخته می‌کنند.

ما در مقام یک متخصص، یک کنشگر اجتماعی، یک مسئول دولتی، یک استاد دانشگاه، یک دانشجو، یک حرفه‌مند، و از همه مهم‌تر یک «شهروند» تعهد داریم؛ نه فقط به چار دیواری خانه‌مان، نه فقط به خانواده‌مان، بلکه به شهر به منزله‌ی بستر حیات جمعی و مدنی، و به انسان‌ها فارغ از همه تفاوت‌های خدادادی‌شان. میثاق جمعی ما، تحقق شهری برای زیست بهتر است؛ «شهری برای همه».

فهرست مطالب

مقدمه

- ۹..... شهرگرایی نوظهور و ورای آن
کریستر آلسن/ تیگران هاس

بخش اول: پیستر شهری جدید

- ۲۱..... آلفاویل و مَصَدَر؛ آینده فضا و فرم شهری؟
الکساندر کاتبرت
- ۴۱..... تجسّم شهرهای زیست دوست
تیموتی بیتلی
- ۵۹..... یک دورنگری با دور تند
آندری بلن تاین
- ۷۵..... خلاقیت، تنوع، و تعامل: فضای شهری و مکان سازی
علی مدنی پور
- ۹۱..... شهرگرایی اندک افزا؛ ظهور سکونت گاه های غیر رسمی
کیم داوی
- ۱۱۵..... شهر دیده شده؛ راهبردهای انسجام، فراخوانی و شبیه سازی در بازنمایی شهری
ویلیام اوریکو

بخش دوم: فرایندهای برنامه‌ریزی و تحول شهری

- ۱۳۳..... سرمایه اجتماعی در عصر کلانشهرها و اقتصاد دانش
هانس وستلند
- شهرهای برآمده از فرهنگ و فرهنگ در شهرها:
- ۱۴۹..... کاربردهای نوظهور فرهنگ در برندسازی شهر
گرگوری آش‌ورث / میهای لیش کاوارات‌زیس
- ۱۶۵..... حوزه ترکیب شهری
مارک سی. چایلدز
- ۱۸۳..... سوژه مکان: دردسری که باید پایه‌پای آن رفت
جانانان متزگر
- ۲۰۵..... شهرگرایی مطلوب چیست؟
نان الین
- ۲۱۳..... چالش پایداری اجتماعی؛ بازنگری در تعریف و سنجش آن در یک بستر شهری
آندرا کول‌آنتونیو

بخش سوم: محصول شهری

- ۲۳۱..... شهرگرایی نوظهور به عنوان نیرویی تحول‌زا در حفظ سیاره زمین
پیتر نیومن
- ۲۴۵..... آیا شهر خرفی دارد؟
ساسکیا ساسن
- ۲۶۳..... برنامه‌ریزی امر نوظهور و سروکار داشتن با عدم قطعیت؛ ضوابط و فرم شهری
امیلی تُلن
- ۲۷۷..... شهر پاسخده: بازتصویر شهر آینده با رویکرد پایین به بالا
سارا ویلیامز
- ۲۹۵..... پارادوکس زیست‌محیطی؛ شهرگرایی منظرین و نوشهرگرایی
داگلاس کلبو

مقدمه: شهرگرایی نوظهور و ورای آن^۱

کریستر اُلسن^۲

تیگران هاس^۳

تحول شهری ساختاری و سیستمیک

در چند دهه اخیر، بسیاری از شهرهای بزرگ و کوچک اروپایی و آمریکایی، تحولات ساختاری اقتصادی، اجتماعی و فضایی را از سر گذرانده‌اند. اقتصادهای شهری و منطقه‌ای تحت تأثیر جهانی‌شدن فرهنگ و اقتصاد، افزایش تحرک و جابه‌جایی، صنعت‌زدایی، و اهمیت روبه‌رشد بخش‌های خدماتی، به اقتصادهای پسا صنعتی دانش‌پایه^۴ تغییر شکل یافته‌اند. متناظر با این تغییر و تحولات ساختاری، و همگام با تبدیل شهرها از مراکز تولید^۵ به مراکز مصرف^۶، «ساخت مکان»^۷ بدل به مشخصه بارز دگرگونی و استحاله شهری شده است (Pacione 2005). افزون بر این، توسعه شهری با چالش‌های برآمده از فرایندهایی چون گرمایش جهانی و تغییر اقلیم^۸، و مضامین و تبعات محلی آن نیز مواجه می‌باشد.

نمود بارز این تحولات ساختاری را می‌توان به نوعی در موج اقدامات انگیزشی مرتبط با توسعه زیرساخت‌های جدید در بخش تولید (مثلاً سرمایه‌گذاری در نظام آموزش و مکان‌یابی مجدد نهاد‌های عمومی)، در بخش حمل‌ونقل و ارتباطات (مثلاً سرمایه‌گذاری در معابر، جاده‌های ریلی، و سامانه‌های تلفن همراه)، و در بخش مصرف (مثلاً توسعه مراکز خرید مجازی/اینترنتی و نیز مراکز خرید واقعی)، مشاهده کرد. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل‌ونقل که هدف صریح و روشن‌شان، بازآفرینی شهری و یکپارچگی منطقه‌ای از طریق

1- Introduction: Emergent Urbanism and Beyond

2- Krister Olsson

3- Tigran Haas

4- postindustrial knowledge-based economies

5- centers of production

6- centers of consumption

7- construction of place

8- global warming and climate change

پیوند شهرها با یکدیگر، و در نتیجه، تلفیق بازارهای کار محلی می باشد، مصداق ویژه چنین تحولی است.

تغییر و دگرگونی زیرساخت ها می تواند - بسته به شرایط و مقتضیات مکان های محلی - موجب آثار مثبت و یا منفی باشد (Graham and Marvin 2001). این دگرگونی می تواند ارتباطات منطقه ای برخی مکان ها را تقویت کرده، اما در برخی مکان ها نیز محیط های شهری محلی و حسی مکان را تنزل داده و تضعیف نماید. پیشرفت فناوری بر فعالیت های شهری اثرگذار بوده به نحوی که منجر به گسست و چندپارگی فضای شهری شده است (Madanipour 2008). در حقیقت، تحول و دگرگونی در بسیاری از شهرهای کوچک و بزرگ به محیط های شهری زوال یافته ای انجامیده که استفاده و کارکرد خود را از دست داده اند و شاهد عینی آن را می توان در حوزه های سکونتی، ساختارهای صنعتی، و نهادها و موسسات عمومی یافت. این موارد نشان می دهند که به تبع دگرگونی فرم شهری، به احتمال قریب به یقین، استفاده مستقیم و غیرمستقیم از منظر شهری^۱ و ادراک و فهم آن نیز دستخوش تغییرات گسترده می شود.

برای رسیدگی به این نوع تحول و دگرگونی، و نیز بررسی مباحثی چون تغییر اقلیم، استحاله اکولوژی و منظر، و سایر مباحث توسعه پایدار^۲، تئوری ها و آرمان هایی ظهور کرده اند که، مستقیم یا غیرمستقیم، عمل برنامه ریزی و طراحی شهری و راهبردهای بازآفرینی شهری مندرج در آنها مشتمل بر «بازاریابی مکان»^۳ و «برندسازی شهری»^۴ را سخت متأثر ساخته اند (Carmona et al. 2010). ذکر این نکته ضروری است که اتخاذ روندهای بین المللی در برنامه ریزی و طراحی شهری، یکنواختی و متحدالشکلی در معماری فضاها و ابنیه [تجاری] بسیاری از شهرها را به دنبال داشته است. اتصال قدرتمند میان «برنامه ریزی توسعه»^۵ و «توسعه املاک و مستغلات»^۶ که بیش از آنکه در قامت یک طرح مبتکرانه ی محلی باشد، در کنترل فزاینده سازندگان بین المللی است، هر چه بیشتر بر نیل به سوی «همسانی مکان ها»^۷ تأکید می ورزد. با چنین تعبیری، محلّیت^۸ [شرایط و خصیصه های محلی] و هویت^۹ در یک بستر شهری معین، نه به عنوان پیش شرطی برای برنامه ریزی و طراحی شهری، بلکه بر حسب پتانسیل شان برای تغییر و تحول، تحت بررسی قرار می گیرند.

امکان استفاده از برنامه ریزی و طراحی شهری برای تجدید حیات و باززنده سازی

1- urban landscape

3- place marketing

5- development planning

7- sameness of places

9- identity

2- sustainable development

4- city branding

6- real estate development

8- locality

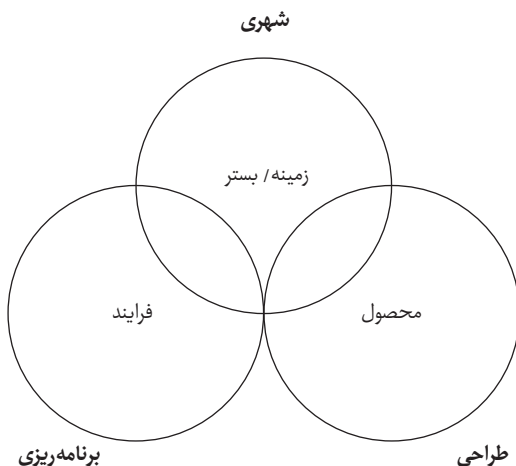
شهرها، اجتماعات، و محلات، و به تبع آن، دستیابی به شکوفایی، شأن اجتماعی، و منافع مالی، با یک مسأله پیچیده و برانگیزاننده‌ی نظری و عملی روبروست؛ و آن اینکه، آیا برنامه‌ریزی و طراحی شهری را می‌توان در قامت یک اقدام موثر برای بازآرایی و بازساماندهی شهرهای کوچک و بزرگی که تحولات ساختاری را تجربه می‌کنند، در نظر گرفت؟ و یا، آیا پیشنهادهای جاری برنامه‌ریزی و طراحی شهری، در حال تشدید مسائلی که چنین تحولاتی پیش روی اجتماعات محلی قرار می‌دهند، هستند؟

چیستی برنامه‌ریزی و طراحی شهری

طراحی شهری یک مفهوم روشن و شفاف نیست، و تعریف مورد وفاقی از آن، چه در عرصه «نظر/آکادمیک» و چه در حیطه «عمل/حرفه»، وجود ندارد. طراحی شهری را، در ساده‌ترین تفسیر ممکن، می‌توان به عنوان معماری بزرگ مقیاس در یک بستر فراگیرتر توصیف نمود، و یا در مقام پل میان معماری و برنامه‌ریزی شهری قلمداد کرد (Haas 2008, Krieger and Saunders 2009). طراحی شهری حلقه واسطی دیسپلین‌های مختلفی چون معماری، برنامه‌ریزی، معماری منظر و مهندسی است. «فرایند طراحی شهری، تجزیه بُردارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با هدف حصول فرم‌های شهری کارآ و موثر است» (McCullough 2008: 4)؛ و در معنای دقیق‌تر، طراحی شهری را می‌توان به مثابه یک کنش آگاهانه و هدفمند در جهت شکل‌دهی فرم شهری مبتنی بر ملاحظات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فهم نمود (Cuthbert 2006).

برنامه‌ریزی شهری به عنوان یک «چارچوب» سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تعریف می‌شود که پیامدها و تبعات مستقیم و غیرمستقیمی را برای فرایندهای فنی و سیاسی به همراه دارد. دل‌مشغولی اصلی برنامه‌ریزی شهری مواردی چون تأمین رفاه شهروندان؛ مدیریت آب و کاربری اراضی؛ شکل‌دهی و تنظیم محیط شهری از جمله شبکه‌های حمل‌ونقلی و ارتباطی (و نیز ارتباط از راه دور)؛ و در نهایت حفظ اکولوژی از طریق حمایت، مراقبت و ارتقاء محیط طبیعی است (Levy 2000, Hall and Tewdwr-Jones 2009).

برنامه‌ریزی را به عنوان یک فعالیت فرایندگرا^{۱۰} و طراحی را به عنوان یک فعالیت محصول‌گرا^{۱۱} می‌توان از یکدیگر تمیز داد. برنامه‌ریزی و طراحی شهری حوزه‌ای متداخل است که شرایط شهری ایستا و پویا، فصل مشترک آنها است. خصیصه بارز فرایندهای پویا، جریان‌های برآمده از افراد و تعاملات آنها و نیز جریان‌های زیرساختی‌ای است که انرژی

تصویر ۱-۱.
برنامه‌ریزی و طراحی شهری؛ ارتباط
میان زمینه، فرایند و محصول

حرکتی-جنبشی محیط را تأمین می‌کنند. امرپویا^۱، مُعرّف شیوه نگریستن ما به مناظر فضایی و نحوه تجربه ما از یک موقعیت و بستر شهری خاص است. فرایندهای ایستا^۲ با ثبات مجموعه متشکله‌شان تعریف می‌شوند؛ به معنی ایجاد فرم‌ها و اشکال مصنوع مانا و پابرجا (خیابان‌ها، ساختمان‌ها، میادین، و فضاهای باز) که محیط را به مثابه یک سامانه مرجع ثابت و یک ساختار کارکردی تعریف می‌کنند. هر یک از این فرایندها [پویا و ایستا] بدون دیگری امکان وجود نداشته، و هر دو بر فضا، مکان و زمان نفوذ و تأثیر به‌سزایی دارند. از این رو، و به تبعیت از این استدلال، برنامه‌ریزی و طراحی شهری به عنوان امتزاجی از زمینه^۳ (بستر شهری و خصیصه‌های توسعه‌ای آن)؛ فرایند (فرایندهای تغییر و تحول ساختاری و فرایندهای برنامه‌ریزی و طراحی)، و محصول (منظر شهری منبث از این فرایندها در یک بستر ویژه)، قابل فهم می‌باشند (تصویر ۱-۱ را مشاهده نمایید).

طی سه دهه اخیر، شماری از تئوری‌ها، رویکردها، الگوها و ایدئولوژی‌ها، و در یک کلام، «آرمان‌ها» بر عمل برنامه‌ریزی و طراحی شهری اثرگذار بوده‌اند که اثرات آنها را می‌توان در شکل و فرم محیط‌های شهری مان مشاهده نمود. آرمان‌هایی غالب و مسلط در گفتمان امروز برنامه‌ریزی و طراحی شهری به طرق مختلف مورد سنجش و تعریف قرار گرفته‌اند، و غالباً به دسته‌بندی‌ها و تعاریف متنوع و متفاوتی منتج شده‌اند که برخی از آنها عبارتند از:

1- the dynamic
3- context

2- static processes

- Territories of urban design (Krieger 2006)
- Images of perfection (Madanipour 1996)
- The four movements (Schwarzer 2000)
- Urban design force fields (Fraker 2007)
- Integrated paradigms in urbanism (Kelbaugh 2008a, 2008b)
- Urbanist cultures and approaches to city making (Talen 2005)
- New directions in planning theory (Fainstein 2000)
- Models of good design practice (Lang 2005)
- Typologies of urban design (Cuthbert 2006)

محتوا و گستره این کتاب

در این کتاب با مدد شماری از مولفان و محققان تأثیرگذار که در حوزه‌های مختلف برنامه‌ریزی و طراحی شهری تخصص دارند، به بحث و بررسی جامع و مسئله‌انگیزانه‌ی آرمان‌ها و روندهایی که برگزیده‌ی افکار امروز برنامه‌ریزی و طراحی شهری سایه انداخته‌اند (از جمله تحلیل نحوه نقش‌آفرینی نیروهای برآمده از تغییر و تحولات ساختاری در شکل‌دهی به منظر شهری) می‌پردازیم. کتاب حاضر عطف به دگرگونی شهری رخ داده در شهرها از حیث تحولات ساختاری اقتصادی، اجتماعی و فضایی، به بحث در خصوص آرمان‌ها، رویکردها، و تحقیقات متنوع برنامه‌ریزی و طراحی شهری کمک می‌نماید. یکی از اهداف اصلی کتاب، کمک به شکل‌گیری چارچوبی مفهومی برای بحث، بررسی و تحلیل تئوری و عمل معاصر در حوزه برنامه‌ریزی و طراحی شهری است.

فصول مختلف این کتاب بر اساس وابستگی متقابل سه بخش مجزا مشتمل بر «زمینه و بستر شهری»، «فرایندهای برنامه‌ریزی و تحول شهری»، و «محصول طراحی شهری» و در قالب ساختاری منعطف در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند. این فصول توسط برخی از صاحب‌نظران پیشرو و با هدف پوشش موضوعات به‌روز و نوین در عرصه برنامه‌ریزی و طراحی شهری، به رشته‌ی تحریر درآمده‌اند. مولفان فصول مختلف با دیدگاه‌ها و نظرگاه‌های متفاوت باور دارند که برنامه‌ریزی و طراحی شهری، نه تنها نتیجه‌ی اقدامات آگاهانه و هدفمند برنامه‌ریزانه و طراحی‌محور است، بلکه محصولی پیچیده از برنامه‌ریزی زیرساختی، و نیز منبعث از فرایندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فضایی ناشی از تغییر و تحولات ساختاری (از جمله دگرگونی‌های عظیم جوامع به تبع تغییرات اقلیمی،

تحولات انرژی و هزینه‌های مطعوف به آنها) می‌باشد. در جهانی که با قِلّت فزاینده‌ی منابع طبیعی، انرژی و به‌ویژه منابع آب، هدررفتِ ذخایر غنی زمین، و افزایش جمعیتِ روبروست، بررسی و تحلیلِ حوزه برنامه‌ریزی و طراحی شهری از زوایای مختلف در این کتاب، در حکم فراخوانی برای بازاندیشی، گردآوری اطلاعات جدید، و نقشه‌ی راهی فکورانه برای حرکت به جلو است. ما از این پیچیدگی تعاملات و ایده‌ها ذیل عنوان «شهرگرایی نوظهور» یاد می‌کنیم.

بستر شهری جدید^۱

شش فصل نخست کتاب، تأکید ویژه‌ای بر بستر شهری جدید و پیش‌شرط‌ها و الزاماتی دارد که چنین بستری پیش روی برنامه‌ریزی و طراحی شهری معاصر و آتی می‌گذارد. در فصل اول، «**الکساندر کاتبرت**» با بهره‌گیری از فیلم کلاسیک و دیستوپیایی «آل‌وایل» (ساخته ژاک لوک گدار) و پروژه اوتوپیایی «مصدر سیتی» در ابوظبی (طرحی از «نورمن فاستر»)، به بررسی آینده فضا و فرم شهری می‌پردازد. در فصل بعدی، «**تیموتی بیتلی**» با حمایت از آنچه «شهرگرایی زیست‌دوست» می‌نامد، از شهری سخن می‌گوید که در طراحی، برنامه‌ریزی و مدیریت آن، «طبیعت» در اولویت است، و بنابراین، نیاز انسان به تماس روزمره با طبیعت و نیز ارزش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی‌ای که طبیعت به دست می‌دهد، به رسمیت شناخته می‌شود. «**آندری بلن تاین**» نیز بحث خود را با یک فیلم آغاز می‌کند («کویانیس کاتسی» محصول ۱۹۸۲) و باور دارد که اگر در برنامه‌ریزی و طراحی به جای مقیاس «فضا» به مقیاس «زمان» رو آوریم، جنبه‌ها و وجوه جدیدی از چیزهای پیرامون مان را درمی‌یابیم. «**علی مدنی پور**» اهمیتِ ابتکار و نوآوری در اقتصاد دانش را تشریح کرده، و نقش تنوع و دیالوگ در نوآوری را بررسی می‌کند، و نیز مضامین شهری مرتبط از جمله ایجاد و توسعه سایت‌های تولید (از قبیل پارک‌های علم و فناوری و محدوده‌های فرهنگی) را مورد بحث قرار می‌دهد. در فصل بعدی، «**کیم داوی**» یادآور می‌شود که ما در بطن بزرگ‌ترین دگرگونیِ مناظر شهری قرار داریم؛ به‌ویژه وقتی پای غیررسمی بودن – که یکی از بزرگ‌ترین حقایق و چالش‌های نوظهور است – در میان باشد. در یک سامانه نوظهور، «داوی» فرم و هویتِ پیامدی را می‌بیند که غیرقطعی، موقتی، مشروط و وابسته است؛ یک شهرگرایی غیرایستا و «در حال شدن»؛^۲ یک تحول جدید نسبت به هر نوع پیامد ثابت و ایستا مثل طرح جامع. «**ویلیام اوریکو**» در فصل پایانی بخش اول کتاب به مفاهیمی چون «انسجام»، «فراخوانی»، و «شبیه‌سازی» می‌پردازد.

تمرکز «اوریکو» بر ایده‌هایی است که یک شهر یا یک فضای شهری را مُقید به فناوری‌های جدید و رو به تکثر مرتبط با «دیدن»^۳ و پیوند آنها با دگرگونی‌های پُرشتاب شهر می‌داند. این ایده‌ها فرصتی را برای تأمل در خصوص فرایندهای بزرگ‌ترِ واسط میان شهر و تصویر ذهنی‌اش به دست می‌دهند؛ امر شهری به مثابه فضا، فرایند و موقعیتی که در تاروپود شیوه‌های بازنمایی روزمره ما حضور دارند.

فرایندهای برنامه‌ریزی و تحول شهری^۴

فصول ۷ تا ۱۲ از بخش دوم کتاب، عمدتاً بر فرایندهای متنوع برنامه‌ریزی و تحول شهری تمرکز دارند. «هانس وستلند» نقش سرمایه اجتماعی در فرایندهای رشد اقتصاد دانش در کلانشهرها را از حیث تمرکز فضایی مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. «گریگوری آتش‌ورث» و «مبهای لیش کاوارات‌زیس» به نقش‌انگیزی شکل دیگری از سرمایه در توسعه شهری نظر دارند که همانا استفاده از فرهنگ - از جمله تجارب فرهنگی و صنایع فرهنگی - در برندسازی شهری است. در فصل بعدی، «مارک سی. چایلدز» با پیشنهاد عبارت «ترکیب شهری»، به چیدمان دیسپلین‌های متنوع مرتبط با برنامه‌ریزی و طراحی شهری در کنار یکدیگر پرداخته تا از این رهگذر، تفکر و کنش بین‌رشته‌ای در جهت دستیابی به سکونت‌گاه‌های سرزنده و پویا را ترویج کند. در فصل بعدی، «جانا تان متزگر» سوژه مکان را بررسی کرده و آنچه موجب سکونت‌گاه‌های پویا و حیات‌بخش، در حکم مکان، و نه فضا، است را مورد پرسش قرار می‌دهد. «نان الین» در فصل بعدی از چپستی «شهرگرایی خوب» می‌گوید و نتیجه می‌گیرد چنانکه «طب مکمل» به فرد به عنوان یک کل - مشتمل بر محیط کالبدی پیرامونش - نظر دارد، «شهرگرایی مکمل» نیز بر محیط به مثابه یک کل - مشتمل بر افراد و مردم حاضر در آن - نظر می‌کند. در فصل پایانی بخش دوم، «آندرا کول‌آنتونیو» چالش مرتبط با تعریف و سنجش پایداری اجتماعی در زمینه‌بستر شهری را بررسی کرده، و از درون مایه‌ها و شاخص‌های نوظهور از جمله هویت، حس مکان، و فرهنگ در کنار ارکان سنتی پایداری اجتماعی از قبیل انصاف و فقر‌پشتیبانی می‌کند.

محصول طراحی شهری^۵

در بخش سوم، طراحی شهری به عنوان یک محصول، نقطه تمرکز پنج فصل پایانی کتاب است. «پیتر نیومن» توجه ما را به حادث‌ترین مسئله امروز یعنی مواجهه با بالاترین

3- seeing

4- Processes of Planning and Urban Change

5- Urban Design Product

حدّ مصرف سوخت‌های فسیلی و ضرورت تطبیق ما با این وضعیت جلب می‌کند. او نشان می‌دهد که گونه کاملاً جدیدی از شهر در حال ظهور است؛ گونه‌ای که در ایجاد یک «بافت شهری پیاده‌ی مبتنی بر حمل‌ونقل عمومی»، بازמודی از ترکیب تکنیک‌های تثبیت‌شده‌ی کهن با فناوری‌های سبز و نوین است. به موازات چنین ترکیبی از جدید و قدیم، ابزارهای نوظهور جدید به تسریع این پدیده کمک می‌کنند. «**ساسکیا ساسن**» در فصل مربوط به خود به اهمیت شناسایی «قابلیت‌های شهری» و امکان کارکرد آن به عنوان یک شیوه گفتار و حرف‌زدن شهر اشاره می‌کند، چراکه چنین قابلیت‌هایی، فیزیک مادی یک شهر و امر اجتماعی آن را با هم می‌آمیزند. چنانکه «ساسن» تصریح می‌کند، این قابلیت‌ها، ویژگی‌ها و خصلت‌های سیستمیکی هستند که هدف‌شان تضمین و حفظ «شهربودگی»^۱ است؛ فضای پیچیده‌ای که کامیابی و موفقیتش مرهون تنوع و گوناگونی است و به سوی تعدیل و رفع تعارضات در قالب یک «مدنیت تحکیم‌یافته»^۲ گرایش دارد. در فصل بعد، «**امیلی تلن**» ارتباط میان ضوابط، انعطاف‌پذیری، و نیروهای ساختاری و تأثیر آنها بر دگرگونی شهرها را از بُعد تاریخی بررسی می‌کند. او آن دسته از کدها و دستورالعمل‌های برنامه‌ریزی که از انعطاف مناسبی برای پاسخگویی به نیازها و انتظارات محلی برخوردارند را پشتیبانی می‌نماید. در فصل بعد، «**سارا ویلیامز**» در خصوص «شهر پاسخده» می‌نویسد؛ شهری که در گوشه‌گوشه‌ی آن انواع اطلاعات به شهروندان عرضه می‌گردد و آنها نیز به طرق مختلف این اطلاعات را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند. او نتیجه می‌گیرد که توسعه فناوری‌های مشارکتی و پایین به بالا، شهروندان را قادر می‌سازد تا اجتماعی کارآمدتر، تطبیق‌پذیرتر و پاسخده‌تر بیافرینند. در فصل نهایی این کتاب، «**داگلاس کلبو**» قیاسی انتقادی را میان دو مفهوم «شهرگرایی منظرین» و «نوشهرگرایی» انجام می‌دهد، و بر این باور است که در شهرگرایی منظرین، جنبه «شهرگرایی» کم‌رنگ است و در نوشهرگرایی نیز بُعد «اکولوژی» از تکافوی لازم برخوردار نیست. او در انتها اشاره می‌کند که جهان نیازمند یک محصول طراحی شهری است که در قیاس با آنچه اکنون این دو آرمان از آن دفاع می‌کنند، به مراتب مترکم‌تر، منصفانه‌تر، و در نهایت، کم‌اثرتر به کربن باشد.

در پایان، آنچه باید در مجال همین مقدمه کوتاه مشاهده و فهم نماییم، اینست که به عنوان برنامه‌ریزان و طراحان شهری می‌بایست نسبت به نحوه اثرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم مناظر و ساختارهای شهری‌ای که ایجاد می‌کنیم و نیز تأثیرگذاری ساخت چیزهایی که طراحی می‌کنیم بر مردم و فضاها کاملاً آگاه و مطلع باشیم. همچنین، ما

باید نقش آفرینی نیروهای برآمده از تحولات ساختاری اقتصادی، اجتماعی و فضایی در شکل‌دهی منظر شهری را به رسمیت بشناسیم. «شهرگرایی نوظهور» منتج از چنین نیروها و تحولاتی، بر تجربه شهری مردم تأثیرگذار است؛ خواه این تأثیر در نحوه زندگی روزمره مردم مهیج و برانگیزاننده باشد، خواه تحدیدکننده.

منابع و مآخذ

- Carmona, M., T. Heath, T. Oc, and S. Tiesdell. 2010. *Public Places—Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. 2nd edn. Amsterdam: Architectural Press.
- Cuthbert, A. 2006. *The Form of Cities: Political Economy and Urban Design*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Fainstein, S.S. 2000. New directions in planning theory. *Urban Affairs Review*, 35(4), 451–78.
- Fraker, H. 2007. Where is the urban design discourse? *Places Journal*, 19(3), 61–3.
- Graham, S. and S. Marvin. 2001. *Splintering Urbanism*. London: Routledge.
- Haas, T. (ed.) 2008. *New Urbanism and Beyond: Designing Cities for the Future*. New York: Rizzoli.
- Hall, P. and M. Tewdwr-Jones. 2009. *Urban and Regional Planning*. London: Routledge.
- Kelbaugh, D. 2008a. Three Urbanisms: New, Everyday, and Post. In *New Urbanism and Beyond: Designing Cities for the Future*, edited by T. Haas. New York: Rizzoli.
- Kelbaugh, D. 2008b. Introduction. Further Thoughts on the Three Urbanisms. In *Writing Urbanism*, edited by D. Kelbaugh and K.K. McCullough. New York: Routledge.
- Krieger, A. 2006. Territories of Urban Design. In *Urban Design Futures*, edited by J. Rowland and M. Malcolm. London: Routledge.
- Krieger, A. and W. Saunders. 2009. *Urban Design*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Lang, J. 2005. *Urban Design: A Typology of Procedures and Products*. Burlington, MA: Elsevier/Architectural Press.
- Levy, J. 2000. *Contemporary Urban Planning*. Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- McCullough, K.K. 2008. Introduction. In *Writing Urbanism*, edited by D. Kelbaugh and K.K. McCullough. New York: Routledge.
- Madanipour, A. 1996. *Design of Urban Space*. New York: Wiley.
- Madanipour, A. 2008. Urbanism and the Articulation of the Boundary. In *New Urbanism and Beyond: Designing Cities for the Future*, edited by T. Haas. New York: Rizzoli.
- Pacione, M. 2005. *Urban Geography: A Global Perspective*. London: Routledge.
- Schwarzer, M. 2000. The contemporary city in four movements. *Journal of Urban Design*, 5, 127–44.
- Talen, E. 2005. *New Urbanism and American Planning: The Conflict of Cultures*. New York: Routledge.

Emergent Urbanism

Urban Planning & Design
in Times of Structural
and Systemic Change

Tigran Haas - Krister Olsson

■ کتاب حاضر بر روندهای نوپذیدی تمرکز دارد که گفتمان‌های جاری در مطالعات شهری را تحت تأثیر قرار داده‌اند. تلاش برای ایجاد چارچوبی مفهومی جهت فهم دگرگونی‌ها و تحولات شهری نوظهور، ارتباطی همبسته با مفاهیم نسبتاً نوپدید و پُرنفوذی همچون جهانی‌شدن، چندفرهنگ‌گرایی، دانش‌پایه‌گی، پایداری، تاب‌آوری، خلاقیت، بازآفرینی، هوشمندسازی، برندسازی، تغییرات اقلیمی، زیست‌پذیری، اسکان غیررسمی، سرمایه اجتماعی، عدالت فضایی، و... دارد. مجموعه دگرگونی‌های شهری چه در سطح نظر و چه در مقام عمل، بسته به زمینه و بستر محلی، موجب آثار مثبت و یا منفی بسیاری بوده و خواهد بود. تقویت ارتباطات محلی در یک جا، و تنزل حشی مکان در جایی دیگر، چندپارگی فضای شهری در جایی، و رونق اقتصادی مکان در جایی دیگر، اعیان‌سازی در یک جا، و ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی در جایی دیگر، تنها بخش کوچکی از مصادیق تحولات ساختاری در شهرهای امروزی است. ما در مقام یک متخصص، یک کنشگر اجتماعی، یک مسئول دولتی، یک استاد دانشگاه، یک دانشجو، یک حرفه‌مند، و از همه مهم‌تر یک «شهروند»، تعهد داریم؛ نه فقط به چارچوبی خانمان، نه فقط به خانواده‌مان، بلکه به شهر به منزله‌ی بستر حیات جمعی و مدنی، و به انسان‌ها فارغ از همه تفاوت‌های خدادادی‌شان. میثاق جمعی ما، تحقق شهری برای زیست بهتر است؛ «شهری برای همه».

ISBN: 978-622-6963-13-8

9

786226 963138

شهرسازی
معماری و
کتابخانه تخصصی هنر

اصلت و قیمت این کتاب فقط با هولوگرام اختصاصی «کتابخانه کسری» تأیید می‌شود.

innovation & creativity
scale
landscape
culture
product
formal settlement
design
city
culture
ion
scale
social capital
informal settlement
urban planning